

Branschorganisationen
för dagligvaruhandeln

Senast reviderad februari 2021

Branschriktlinje

- Försäljning och hantering av alkoholhaltiga drycker och tobak

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Definitioner.....	3
Anmälan/tillståndsansökan.....	3
Ansvar.....	4
Offentlig kontroll och tillsyn.....	4
Tobak och liknande varor.....	4
Alkoholhaltiga drycker.....	4
Egenkontroll.....	5
Hantering av åldersgränser och legitimationskontroll.....	5
Giltig legitimation.....	6
Informera om rökförbud i entré.....	6
Marknadsföring och reklam.....	7
Serveringstillstånd för servering av alkohol.....	7
Bilaga 1: Förslag på innehåll i egenkontrollprogram.....	8
Bilaga 2: Märkning av tobaksförpackningar.....	9
Identitets- och säkerhetsmärkning på tobaksvaror.....	10
Bilaga 3: Lagar och regler.....	13
Andra lagar och regelverk att beakta.....	13

Inledning

Försäljning, exponering och marknadsföring av alkoholhaltiga drycker, tobak och liknande produkter är reglerat i lag, i syfte att begränsa de hälsorisker och olägenheter som är förknippade med bruk av de varorna. Livsmedelsbutiker som säljer alkoholhaltiga drycker, tobak och liknande produkter måste följa lagstiftningen och agera ansvarsfullt.

Svensk Dagligvaruhandels medlemsföretag har tagit fram en gemensam riktlinje som riktar sig till butikspersonal för att ge ökade kunskaper om vad som gäller och vad man måste göra när man arbetar i en butik och säljer alkoholhaltiga drycker, tobak och liknande produkter.

Det blir allt vanligare att butiker vill servera vin och starköl i butikens restaurangdel eller liknande. Det kräver tillstånd och särskild tillämpning av lagstiftning. Branschriktlinjen innehåller viss information om serveringstillstånd, dock behöver butiker som säljer/vill servera exempelvis vin och sprit inhämta ytterligare information.

Definitioner

Alkoholdryck avser en dryck med en alkoholhalt som överstiger 2,25 volymprocent.

Lättdryck: dryck som är fri från alkohol eller som har en alkoholhalt om högst 2,25 volymprocent.

Folköl: öl med en alkoholhalt som överstiger 2,25 men inte 3,5 volymprocent.

Elektronisk cigarett: produkt som kan användas för konsumtion av nikotinånga via ett munstycke, eller beståndsdel av den produkten, inbegripet en patron, en tank och anordningen utan patron eller tank.

Påfyllningsbehållare: vätskebehållare som innehåller nikotin och som kan användas för att fylla på en elektronisk cigarett.

Detaljhandel: försäljning till konsumenter.

Partihandel: annan försäljning än detaljhandel.

Försäljningsställe: en viss lokal eller ett annat avgränsat utrymme för detaljhandel.

Anmälan/tillståndsansökan

Den som bedriver detaljhandel med alkohol, tobak och liknande varor ska skicka in, antingen en anmälan eller en tillståndsansökan, till den kommun där försäljningen sker. I tabellen nedan framgår vad som gäller för de olika produkterna. Försäljning får inte påbörjas förrän anmälan eller tillståndsansökan har gjorts och beviljats.

Ändrade uppgifter eller förändringar i verksamheten (ex ägarbyte) ska anmälas till kommunen.

Produkt att ansöka/anmäla	Anmälan/Tillståndsansökan
Försäljning av folköl	Anmälan
Servering av folköl	Anmälan
Tobaksvaror	Tillståndsansökan
Elektroniska cigaretter och påfyllnings-behållare	Anmälan

Ansvar

Butikschef/handlare, dvs tillståndsinnehavaren eller i hans/hennes frånvaro annan utsedd ansvarig, ansvarar för att försäljningen av alkoholhaltiga drycker, tobak och liknande varor lever upp till gällande lagstiftning.

Butikschef/handlare, dvs tillståndsinnehavaren ska säkerställa att personalen har den information, det stöd och de rutiner som behövs för att de ska kunna följa gällande lagstiftning, anslutande föreskrifter och branschriktlinje.

Personal som inte följer rutiner för ålderskontroll (se nedan) bedöms som olämplig för kassa eller utlämningstjänst. Vid tillsynskontroll kan kassa- eller utlämningspersonal bli personligt ansvarig för eventuella brister i ålderskontrollen.

Offentlig kontroll och tillsyn

Tobak och liknande varor

Kommunen och för vissa regelverk Polismyndigheten utövar tillsyn över lag och anslutande föreskrifter gällande försäljning av tobak och liknande varor. För vissa punkter i lagstiftningen ansvarar Arbetsmiljöverket och Konsumentverket för tillsyn.

En kommun kan utfärda en varning eller återkalla ett försäljningstillstånd för tobaksvaror om kraven inte efterlevs. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer tobaksvaror utan tillstånd ska, om försäljningen inte är tillåten, dömas för olovlig tobaksförsäljning till böter eller fängelse i högst två år. Om ett brott har begåtts uppsåtligen och är grovt, kan fängelse i lägst sex månader och högst sex år utdömas. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning eller har varit inriktad mot underåriga.

Alkoholhaltiga drycker

Kommunen och Polismyndigheten har tillsyn över detaljhandeln med alkoholhaltiga drycker. Kommunen får för visst tillfälle förbjuda eller inskränka försäljning av alkoholhaltiga drycker och alkoholdrycksliknande preparat om det anses påkallat för att upprätthålla ordning. Föranleder detaljhandel med, eller servering av, alkoholhaltiga drycker olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller om bestämmelserna i lagen inte följs, får kommunen förbjuda den som

bedriver försäljningen att fortsätta verksamheten. Om förbud är en alltför ingripande åtgärd, kan istället en varning meddelas. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet säljer eller lämnar ut alkoholhaltiga drycker till någon som inte har uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller som på annat vis hanterar alkohol i strid med gällande bestämmelser, kan dömas för olovlig hantering av alkohol. Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader.

Egenkontroll

Butiker som säljer alkoholhaltiga drycker eller tobaksvaror ska utöva särskild kontroll (egenkontroll) över försäljningen och hanteringen samt ansvarar för att det finns ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram. I egenkontrollprogrammet ska det finnas generella uppgifter avseende verksamheten, rutiner som butiken ska efterleva samt hur dessa ska följas upp.

Butikschefen/handlaren ska dokumentera avvikelser som påvisas vid egenkontroll eller i andra sammanhang, och göra korrigerande åtgärder. Dokumentationen ska sparas i två år och hållas tillgänglig för kontroll.

Egenkontrollprogrammet ska vara lämpligt för den enskilda butiken, uppdateras vid förändringar i verksamheten, samt ses över årligen. Egenkontrollprogrammet ska vara väl förankrat hos personalen och samtliga medarbetare i butiken ska ha förutsättningar att följa gällande rutiner. Förslag på innehåll i egenkontrollprogram finns i bilaga 1.

Mallar och underlag för upprättande av egenkontrollprogram utformas centralt i respektive medlemsföretag.

Hantering av åldersgränser och legitimationskontroll

Alkoholhaltiga drycker, tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare får bara säljas till de som har fyllt 18 år.

Alla kunder som bedöms vara under 25 år vid köp av åldersbegränsade varor ska därför kontrolleras med legitimation. Butikspersonal som bemannar kassan genomför en legitimationskontroll. Livsmedelsbutiker ska i sina kassor ha inbyggda system som påminner personalen när produkter som kräver ålderskontroll passerar.

Vid köp av alkoholhaltig dryck och tobak på annat sätt än i kassa, exempelvis via automater, självutcheckning och e-handel, ska det finnas inbyggda system som förhindrar att köpet slutförs innan ålderskontroll har genomförts. Ålderskontroll ska göras vid överlämnande av varor vid hemleverans till kund eller utlämning via utlämningsboxar etc.

Om det finns misstanke om langning, dvs att varan kommer att lämnas till någon som inte fyllt 18 år eller av annan anledning inte bör handla varan, ska köp/utlämning nekas.

Den som är märkbart påverkad av alkohol eller andra berusningsmedel kan nekas köp/utlämning av alkoholhaltiga drycker.

På försäljningsstället ska det finnas en skylt med information om förbudet mot att sälja eller lämna ut sådana varor eller produkter till den som inte har fyllt 18 år. Skyltarna ska vara väl synliga. Svensk Dagligvaruhandel har tagit fram tryckoriginal som tillhandahålls av varje företag.

Kommunen får genomföra kontrollköp av alkoholhaltiga drycker, tobaksvaror och liknande produkter, dvs köpa varorna utan att i förväg eller under tiden meddela att man kommer från kommunen. Vid ett sådant köp får kommunen endast anlita en person som har fyllt 18 år. Kommunen ska snarast efter ett genomfört kontrollköp underrätta butiksansvarig/handlaren om kontrollköpet. Vad som framkommit genom kontrollköp får inte utgöra grund för kommunen att meddela föreläggande, förbud, återkallelse eller varning.

Giltig legitimation

Som giltig legitimation avses ID-handling med foto, körkort, pass samt LMA-kort (LMA-kort är Migrationsverkets kort för asylsökande).

LMA- kort (fotograf Björn Bjarnesjö)

Informera om rökförbud i entré

Rökning är förbjuden i butikslokaler och vid entréer till butikslokaler samt andra utrymmen som allmänheten har tillträde till. Butikschef/handlare ansvarar för att genom skyltning tydligt informera om rökförbud och vid behov muntligen informera och påminna om förbudet. Om någon trots tillsägelse röker där rökning inte är tillåten får denne avvisas, dvs. uppmanas att lämna platsen. Bara poliser och ordningsvakter har dock rätt att avlägsna en person från platsen.

Svensk Dagligvaruhandel har tagit fram mallar för informationsskyltar om rökingsförbud. Mallarna tillhandahålls av respektive företag.

Marknadsföring och reklam

Reklam eller annan marknadsföring av tobak och alkoholhaltiga drycker får inte vara påträngande, uppsökande eller uppmana till bruk av alkohol, tobak och liknande produkter. Butiker som säljer alkoholhaltiga drycker och tobaksvaror får informera om att produkterna finns till försäljning, men inte marknadsföra produkterna i kommersiella kanaler som till exempel TV, tidningar, radio etc.

Man får inte heller marknadsföra/använda sig av varukännetecken exempelvis symboler som förknippas med tobaksvaror om det sker i kommersiellt syfte. Marknadsföring får inte rikta sig särskilt till eller skildra barn eller ungdomar som inte har fyllt 25 år. Tobak får endast ha marknadsföring vid försäljningsstället (ex. snusreklam på snusskåp, cigarettreklam ovanför kassan om det säljs där).

Serveringstillstånd för servering av alkohol

Butiker som vill servera spritdrycker, vin, starköl och andra jästa alkoholdrycker måste ansöka om tillstånd från aktuell kommun. För att ansöka om tillstånd för servering av alkohol ska följande punkter beaktas:

- Tillstånd kan sökas för kontinuerlig eller tillfällig verksamhet.
- Den som ansöker om tillståndet behöver göra provet/avlägga kunskapsprov.
- Alkoholdrycker får serveras till den som har fyllt 18 år
- Inköp ska göras via godkänd partihandlare eller Systembolaget.
- Lokalen i vilken servering ska ske ska vara avgränsad, ha ett eget kök, servera mat och erbjuda sittplatser. En drinkbar får bara utgöra en mindre del av den totala ytan.
- En ansvarig ska utses för servering av alkohol. Ansvarig ska vara minst 20 år, vara lämplig för uppgiften och anmäld till kommunen.
- Alkohol får serveras 11-01 om inte kommunen beslutat annat.
- Regler kring prissättning, marknadsföring och sortiment ska följas.
- På serveringsstället får inte av kunden medförda alkoholdrycker intas.

Bilaga 1: Förslag på innehåll i egenkontrollprogram

Se också Folkhälsomyndighetens hemsida

[Egenkontroll folköl](#)

[Egenkontroll tobak och andra liknande varor](#)

Område	Beskrivning
Uppgifter om verksamheten	Administrativa uppgifter, inkl. namn på ansvarig, Övergripande beskrivning Anmälan och tillstånd
Inköp och marknadsföring	Rutiner för inköp, kontroll av leverantörer Rutiner kring marknadsföring, exponering, skyltar
Varumottagning och leveranskontroll	Rutiner för kontroll av märkning, arkivering av följesedlar
Spårbarhet	Rutiner för spårbarhet
Lager och lokaler	Rutiner kring lagerhållning Skyltar om rökförbud
Försäljning	Rutiner för ålderskontroll Skyltar för ålderskontroll
Kundreklamationer, indragningar, återkallelser och retur	Rutin för hantering av reklamationer avseende tobak och alkoholdrycker
Utbildning, stöd och information till personalen	Lista obligatoriska utbildningar, genomgångar för nyanställd personal samt rutin för verifiering
Egenkontroll	Rutin för uppföljning och verifiering Rutin för dokumentation av avvikelser Rutin för årlig genomgång av egenkontrollprogrammet och vid behov uppdatering

Bilaga 2: Märkning av tobaksförpackningar

Det finns krav om information på tobaksprodukter. I tabellen nedan specificeras vilka krav och regler som gäller för olika tobaksvaror.

Produktgrupp	Krav och regler
Tobaksvaror samt elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare	<p>Hälsovarning - Information om hälsorisker. Krav finns på hur varningarna ska vara placerade på förpackningen, utformade samt formulerade. Kraven varierar mellan cigaretter, rulltobak, tobak för vattenpipa, snus, e-cigaretter och påfyllnadsbehållare.</p> <ul style="list-style-type: none"> Förpackningar till tobaksvaror för rökning (exempelvis cigaretter och rulltobak) ska vara märkta med texten: <i>"Rökning dödar"</i>. Förpackningar för cigaretter, rulltobak och tobak för vattenpipa ska också vara försedd med följande informationstext: <i>"Tobaksrök innehåller över 70 cancerframkallande ämnen"</i> Förpackningar till rökfria tobaksvaror (exempelvis snus) ska vara märkta med informationstext: <i>"Denna tobaksvara skadar hälsan och är beroendeframkallande"</i> Hälsovarningar på förpackningar till elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare ska vara formulerade <i>"Denna produkt innehåller nikotin som är ett mycket beroendeframkallande ämne"</i> <p>Hälsovarningarna ska vara på svenska.</p>
Tobaksvaror	<p>Märkningen på förpackningar till tobaksvaror får inte:</p> <ul style="list-style-type: none"> Antyda att en tobaksvara är mindre skadlig än andra tobaksvaror. Innehålla information om halten nikotin, tjära eller kolmonoxid. Likna ett livsmedel eller en kosmetisk produkt. Antyda att varan har miljöfördelar. Hänvisa till smak, doft eller tillsatser. (förbudet mot att hänvisa till smak, doft eller tillsatser gäller inte snus)
Elektroniska cigaretter	<p>Märkningen på förpackningar till e-cigaretter får inte:</p> <ul style="list-style-type: none"> Antyda att en viss produkt är mindre skadlig än andra sådana produkter. Innehålla information om halten tjära eller kolmonoxid. Likna ett livsmedel eller en kosmetisk produkt. Antyda att en viss produkt har miljöfördelar. Hänvisa till doft eller tillsatser, utom när det gäller smaktillsatser. <p>Dessa förbud gäller också märkning på själva e-cigaretten. Förpackningarna får inte antyda ekonomiska fördelar genom att innehålla tryckta kuponger, erbjudanden om rabatt, gratisutdelning, två varor till priset av en eller liknande erbjudanden.</p>
Elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare	<p>Förpackningar ska innehålla ett informationsblad, som ska innehålla:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bruks- och förvaringsanvisning för produkten. Omnämnande att produkten inte rekommenderas för ungdomar och icke-rökare. Information om kontraindikationer. Varningar som vänder sig till specifika riskgrupper. Information om ev. skadliga effekter. Uppgifter om beroendeframkallande egenskaper och toxicitet.

	<ul style="list-style-type: none"> • Kontaktuppgifter till tillverkaren eller importören.
Elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare	<p>Förpackningar ska förses med en innehållsdeklaration med:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Förteckning över alla ingredienser som ingår i produkten. • Uppgifter om innehållet av nikotin i produkten och fördelning per dos. • Uppgift om satsnumret. • En rekommendation om att förvara produkten utom räckhåll för barn.
Snus och tuggtobak	<p>Förpackningar med snus och tuggtobak ska märkas med följande uppgifter:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Varans beteckning: snus eller tuggtobak. Varumärke, märkesnamn eller fantasinamn får inte användas i stället för varans beteckning. 2. Nettokvantitet i gram. 3. Tillverkningsdag. 4. Förvaringsanvisning, om förvaringen har betydelse för hållbarheten. 5. Namn eller firmanamn på och adress till tillverkaren, förpackaren eller säljaren. Adressen får ersättas med ett telefonnummer inom Sverige.

Tillverkare och importörer ansvarar för att förpackningar till tobaksvaror och liknande produkter förses med hälsovarningar, rätt information på förpackningar, identitetsmärkning, säkerhetsmärkning, informationsblad, innehållsdeklaration enligt gällande regler. Det är butiken som är ansvarig för att kontrollera att informationen är korrekt.

Identitets- och säkerhetsmärkning på tobaksvaror

Styckförpackningar till tobaksvaror ska ha en unik identitetsmärkning och en säkerhetsmärkning. Om förpackningen inte har en identitets- och en säkerhetsmärkning får tobaksvaran inte säljas till konsumenten.

Övergångsregler - Identitets- och säkerhetsmärkning på styckförpackningar
Aktuellt för förpackningarna till *cigaretter* och *rulltobak* som behöver vara märkta

- Krav för märkning av övriga tobaksvaror träder i kraft 20 maj 2024. För dessa tobaksvaror får de säljas utan säkerhetsmärkning fram till 20 maj 2026 om de är tillverkade före den 20 maj 2019.

Den unika id-märkningen för styckprodukter, som genereras av id-utfärdaren består av 18 tecken. Till detta tillkommer datumstämpel om 8 tecken. Den totala längden på den unika id-märkningen är 26 tecken. Följande delar ingår i den unika id-märkningen:

- Id-utfärdarens kod; 5 tecken (QCALL)
- Unikt serienummer; består av [a-z; A-Z; 0-9], totalt 9 tecken
- Produktkod, består av [a.z; A-Z; 0-9], totalt 4 tecken, koden gör det möjligt att fastställa
 - tillverkningsplats

- tillverkningsanläggning (id-kod)
- tillverkningsmaskin (id-kod)
- produktbeskrivning (typ, märke, vikt, osv.)
- avsedd återförsäljningsmarknad (land)
- avsedd leveransväg (transport över gräns, första land efter tillverkning/import till EU)
- i tillämpliga fall importören till unionen
- Tidsstämpel, format ÅÅMMDDhh, totalt 8 tecken, anger tidpunkten för tillverkningen enligt ovan.

Den unika identitetsmärkningsen kan vara i form av Data Matrix, QR-kod och DotCode. De 14 första tecknen ska dock vara synliga och kunna läsas utan utrustning

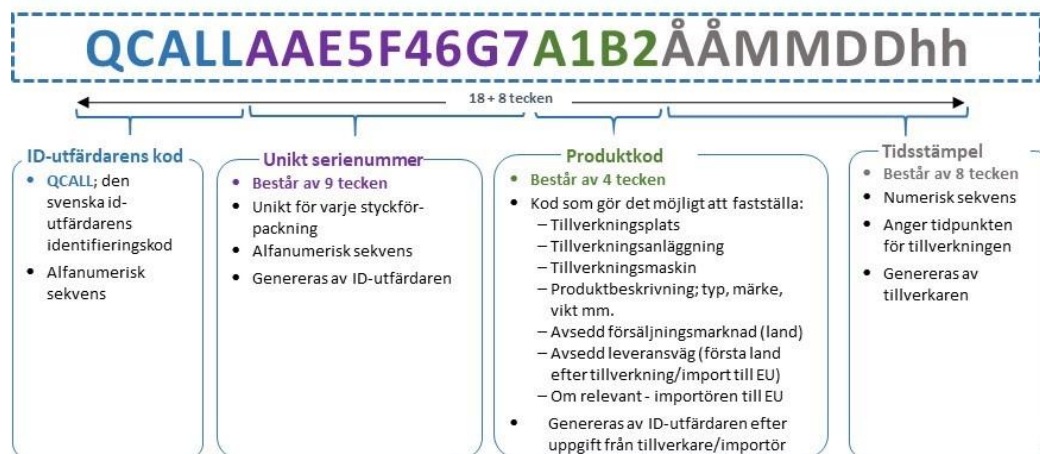
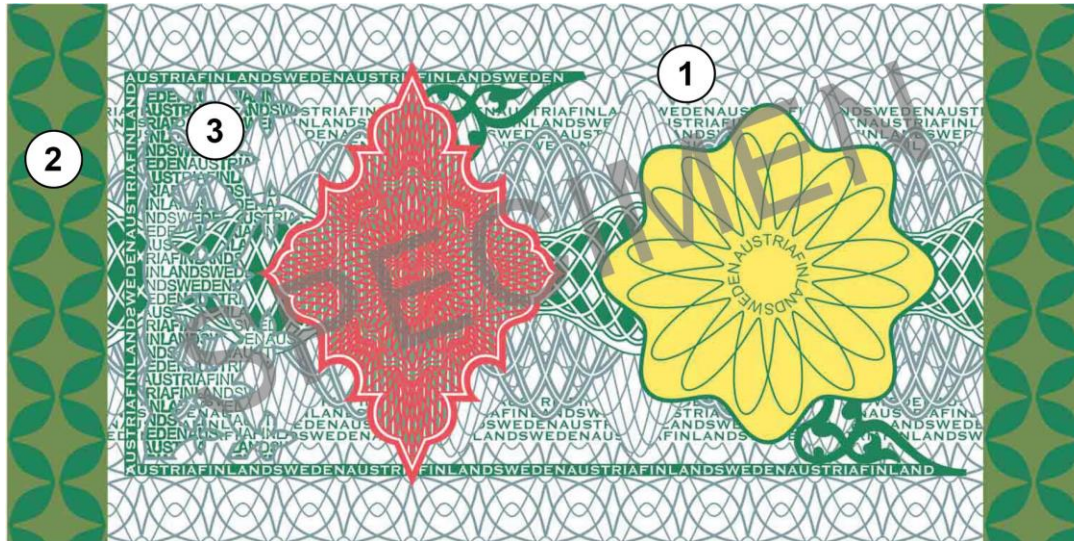

Bild hämtad från Nya regler om spårbarhet och säkerhetsmärkning FoMH

Säkerhetsmärkningsen ska bestå av följande äkthetsdetaljer och dessa ska användas i kombination med varandra. Vissa detaljer är synliga och vissa detaljer behövs det utrustning för att kunna se:

- Guilloche – ett ornamentiskt mönster bestående av två eller fler sammanflätade band tryckta i flera icke-standardiserade mönster. Synlig detalj.
- Optisk variabel tryckfärg – färgskiftande detaljer. Synlig detalj.
- Mikrotryck – ett tryck som använder mycket liten text som kräver förstoring för att kunna läsas. Delvis synlig detalj.
- Icke-fluorescerande papper som gör att UV-trycket, fluorescerande bläck, blir tydligare än på ett icke-fluorescerande papper. Delvis synlig detalj.
- Fluorescerande bläck, det vill säga UV-tryck, ökar i tydlighet vid användning av icke-fluorescerande papper men går att trycka på vanligt papper. Delvis synlig detalj.
- Anti-Stokes-tryckfärger som kan identifieras med handhållen utrustning. Osynlig detalj.

Bild hämtad från Nya regler om spårbarhet och säkerhetsmärkning FoMH

Bilaga 3: Lagar och regler

- Alkohollagen (2010:1622)
- Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter
- Livsmedelsverkets föreskrifter om snus och tuggtobak LIVSFS 2012:6 (H175)
- Förordning (2019:223) om tobaksvaror och liknande produkter
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter om utformningen av hälsovarningar och hälsovarningars placering på förpackningar av tobaksvaror (HSLF-FS 2016:46)
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter HSLF-FS 2015:1 om kontrollköp av folköl och tobaksvaror
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter om elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare (HSLF-FS 2018:41)
- Folkhälsomyndighetens Vägledning för egenkontrollprogram vid försäljning av tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare, senaste uppdatering 20191028

Andra lagar och regelverk att beakta

- Narkotikastrafflagen (1968:64)
- Lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.
- Läkemedelslagen (2015:315) eller lagen (1993:584) om medicintekniska produkter (kan omfatta vissa elektroniska cigaretter)
- Produktsäkerhetslagen (2004:451) (kan omfatta vissa elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare)
- Livsmedelslagstiftning